

EEN GEWIJZIGD VOORSTEL
VIERDE RICHTLIJN DER E.E.G.-COMMISSIE
OMTRENT DE JAARREKENING

door Prof. Drs. R. Burgert

I. Inleiding

In M.A.B. d.d. febr. 1972 is het eerste ontwerp voor een Vierde Richtlijn „tot het coördineren van de nationale wetgeving inzake de jaarrekening van kapitaalvennootschappen” besproken. Op 24 februari 1974 heeft de Commissie van de Europese Gemeenschappen een gewijzigd voorstel voor deze Vierde Richtlijn aan de Raad van Ministers voorgelegd. De aangebrachte wijzigingen zijn ingegeven door de adviezen van het Europees Parlement, het Economisch en Sociaal Comité en van de Studiegroep van accountants, terwijl ook wijzigingen zijn aangebracht met het oog op de wetgevingen van de nieuwe lid-staten (Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken). In aansluiting op het bovengenoemde artikel zullen wij trachten de aangebrachte wijzigingen voor zover van materieel belang op beknopte wijze te signaleren en te beoordelen.

II. Wijzigingen in de considerans

- 1 Oorspronkelijk moest de jaarrekening „een zo juist mogelijk inzicht” verschaffen in het vermogen, de financiële positie en de resultaten; het „zo juist mogelijk inzicht” heeft nu plaats gemaakt voor „*een getrouw beeld*”.
- 2 Voorts is nu duidelijk uitgesproken, dat wanneer een vennootschap deel uitmaakt van een concern, alleen door het overleggen van een *geconsolideerde jaarrekening* een getrouw en volledig beeld kan worden gegeven van de positie van de betrokken ondernemingen. Deze zeer toe te juichen uitspraak zal voor sommige lidstaten, waarin de geconsolideerde jaarrekening nog niet erg gebruikelijk was, van ingrijpende betekenis zijn. De Commissie heeft zich verbonden zo spoedig mogelijk een voorstel tot coördinatie van de betrokken wetsvoorschriften in te dienen. In afwachting daarvan zullen de lidstaten erop toezien, dat de door hun wetgevingen voorgeschreven geconsolideerde jaarrekeningen met inachtneming van de in de onderhavige richtlijn neergelegde beginselen zullen worden opgesteld. Dit betekent, dat landen die tot nu toe geen verplichting tot het publiceren van geconsolideerde jaarrekeningen kennen, met de invoering van die plicht nog rustig kunnen wachten. De principe-uitspraak is echter van groot belang.

III. Wijzigingen in de algemene bepalingen

In *art. 2* is de oude, duidelijk van Duitse oorsprong zijnde bepaling, dat de jaarrekening moet beantwoorden aan „de vereisten van een regelmatige boekhouding”, vervangen door de vermoedelijk van Engelse oorsprong zijnde eis

van „*een getrouw beeld*”, reeds onder II. genoemd. De wijziging is niet alleen van formeel belang, hetgeen blijkt uit de opmerking in de toelichting, dat „wanneer de toepassing van de bijzondere voorschriften van de richtlijn op zich zelf onvoldoende blijkt om dit doel te bereiken, de vennootschap wettelijk verplicht zal zijn *aanvullende informatie te geven*”.

Hiermede lijkt een situatie te zijn geschapen, die vergelijkbaar is met de Nederlandse situatie krachtens de W. J. O.: de voorschriften zijn minimumvoorschriften; indien voor het „getrouwe beeld” meer informatie nodig is, dan dient deze verschaft te worden. Deze belangrijke wijziging berust niet alleen op de aangehaalde zinsnede uit de toelichting; zij komt mede tot uitdrukking in een wijziging van het derde lid van art. 2. Oorspronkelijk diende de jaarrekening weliswaar een „zo juist mogelijk inzicht te verschaffen in het vermogen, de financiële positie en de resultaten van de vennootschap”, doch slechts „binnen het kader van de waarderings- en indelingsvoorschriften”. Deze *beperking* is nu verdwenen.

IV. Wijzigingen in de indelingsvoorschriften

De voorschriften voor de indeling van de balans en de winst- en verliesrekening zijn vrijwel ongewijzigd gebleven. Wij noemen:

- 1 Aan artikel 4 lid 3 is een nieuwe bepaling toegevoegd, waardoor *samenvoeging* van de met arabische cijfers aangeduide posten ook toegelaten is wanneer dit „de duidelijkheid en overzichtelijkheid ten goede komt”; de samengevoegde posten moeten echter wel afzonderlijk in de toelichting worden vermeld. Ook deze wijziging brengt de richtlijn veel dichter bij onze W.J.O., die immers de algemene regel kent, dat de vereiste informatie hetzij in de jaarrekening zelf, hetzij in de toelichting verstrekt mag worden. Het verschil is echter, dat de richtlijn voor samengevoegde posten toch een minimum-specificatie, n.l. die overeenkomstig de met arabische cijfers aangeduide posten, verplicht stelt, uiteraard voorzover deze niet van „ondergeschikte betekenis zijn” (art. 4 lid 3 sub a).
- 2 Het is toelaatbaar geworden een *verliessaldo* in mindering te brengen op het eigen vermogen.
- 3 De plicht om de *afschrijvingen* („waardecorrecties” genoemd) aan de passiefzijde op te nemen, is vervallen. Zij moeten echter hetzij zichtbaar aan de actiefzijde, hetzij in de toelichting afzonderlijk worden vermeld (art. 12 lid 3). Deze wijziging betreft zowel de vaste als de vlottende activa.
- 4 De *overlopende posten* worden in art. 15 en art. 18 thans beter omschreven; van belang is, dat overeenkomstig de oude en de nieuwe richtlijn alleen de nog te ontvangen opbrengsten en de nog te betalen kosten onder de vorderingen resp. de schulden vermeld kunnen worden.
- 5 In de winst- en verliesrekening moeten de *Personeelskosten* nader gesplitst worden in:
 - a. Lonen en salarissen,
 - b. Wettelijke Sociale Lasten,

c. Overige sociale lasten, onder mededeling van het deel dat betrekking heeft op ouderdomsvoorziening.

V. Wijzigingen ten aanzien van de waarderingsregels

1 Ten aanzien van de *algemene beginselen* (art. 28) is te vermelden, dat de *continuïteitsveronderstelling* thans duidelijk op de voorgrond is gesteld. Na het beginsel van de bestendige gedragslijn wordt het *voorzichtigheidsprincipe* uitdrukkelijk verplicht gesteld. Het wordt nader aangeduid door middel van het *realisatieprincipe* ten aanzien van winsten, het in aanmerking nemen van *op de balansdatum* voorzienbare risico's en van vóór de *datum van opstelling* van de balans ontdekte verliezen, voorzover deze hun oorzaak vinden in het boekjaar, waarop de jaarrekening betrekking heeft. Voorts nog door de eis, dat de afschrijvingen onafhankelijk van de uitkomsten van het boekjaar in aanmerking genomen moeten worden; het lijkt ons ongebruikelijk de laatstgenoemde eis onder de uitwerking van het voorzichtigheidsprincipe te rangschikken.

2 Ten aanzien van de waarderingsregels is art. 29, waarin waardering tegen „aanschaffings- of vervaardigingskosten” als *algemeen „beginsel”* op de voorgrond wordt gesteld ongewijzigd gebleven. Art. 30, dat het de lidstaten mogelijk maakte waardering tegen *vervangingswaarde* van materiële vaste activa en voorraden toe te staan, is op enkele punten gewijzigd en aangevuld:

a. De lidstaten kunnen thans ook voor materiële vaste activa, deelnemingen en andere financiële vaste activa alsmede voor voorraden *andere methoden* dan die van de vervangingswaarde „welke met actuele waarden rekening houden” toestaan. Uit de toelichting blijkt, dat daarbij gedacht is aan „nieuwe waarderingsmethoden die rekening houden met de *invloed van de inflatie* op de jaarrekening; dergelijke methoden „zijn de laatste tijd tot ontwikkeling gebracht”, terwijl „het einde van deze evolutie - - nog niet in zicht” wordt geacht. Het toelaten van dergelijke methoden is aanvaardbaar „mits de vergelijking met de bestaande methoden wordt verzekerd”.

Wellicht heeft de Engelse „Exposure Draft 8” hierbij een rol gespeeld, zodat tegelijkertijd de gedachte opkomt, dat het gaat om „adjusted historical cost”. Denkende aan de Duitse literatuur uit de inflatietijd (b.v. Schmalenbach), de Amerikaanse uit de jaren dertig (b.v. Sweeney) en de studies over dit onderwerp van het Amerikaanse Instituut van Accountants, wordt de historie wel enig geweld aangedaan. Voor zover inderdaad aan genoemd systeem gedacht is, was het beter geweest dit in algemene zin aan te duiden in plaats van de gegeven opsomming van de activa, die anders dan tegen aanschaffingskosten gewaardeerd mogen worden. Vreemd is immers, dat daarin de „financiële vlottende activa” en de schulden ontbreken, twee groepen van posten die bij inflatiecorrecties niet buiten beschouwing kunnen blijven. Evenals voor de vervangingswaarde geldt de *voorwaarde*, dat „de toepassing van een dergelijke afwijking in de bijlage (= toelichting) (moet) worden vermeld met

de opgave van de betrokken posten van de balans en de winst- en verliesrekening - - -" (art. 30 lid 1).

Neemt men dit letterlijk, dan lijkt de vervulling van de voorwaarde voor het systeem van „adjusted historical cost” niet zo eenvoudig. De beste weg is wellicht dat naast de gecorrigeerde jaarrekening, die dan de officiële of vennootschappelijke jaarrekening is, de ongecorrigeerde jaarrekening in de toelichting wordt gegeven. Wij zouden dan zo iets van een omgekeerd „supplementary statement” krijgen!

b. Nieuw is het voorschrift, dat bij waardering tegen een van de beide op „actuele waarde” gebaseerde stelsels de *latende belastingen* op zichtbare wijze in mindering gebracht moeten worden op een „herwaarderingsreserve”. Deze reserve moet het verschil weergeven tussen de tot algemene regel verheven waarderingsgrondslag ex art. 29 en de relevante actuele waarde. Men moet dan wel hopen, dat de fiscale jaarrekening berust op de in art. 29 bedoelde algemene waarderingsregel!

c. Vervolgens is de reeds bestaande plicht tot *specificatie van de „herwaarderingsreserve”* in een reserve voor materiële vaste activa en voor voorraden uitgebreid met een „reserve voor deelnemingen en andere financiële vaste activa” (art. 30 lid 2).

d. Was vroeger *opheffing van de „herwaarderingsreserve”* verplicht (ten gunste van de winst) zodra de daarin voorkomende bedragen „niet meer nodig zijn voor de vervanging van de betrokken activa”, thans is dat zo wanneer deze bedragen „niet meer nodig zijn voor de instandhouding van het produktievermogen van de onderneming”.

Deze wijziging is niet in de toelichting gemotiveerd; men kan dus slechts vermoeden, dat de reserve mag blijven bestaan in geval van niet identieke vervanging. Het lijkt dan nog jammer, dat een nog ietwat beperkt begrip als „instandhouding van het *produktievermogen*” gekozen is.

Hoewel op dit punt niets gewijzigd is merken wij nog op het vreemd te vinden, dat in een wet die de jaarrekening betreft een bepaling (art. 30 lid 3) voorkomt, die zegt dat de herwaarderingsreserve ten allen tijde *in kapitaal* kan worden *omgezet*. Onder kapitaal kan hier o.i. moeilijk iets anders verstaan worden dan geplaatst en gestort aandelenkapitaal. Denkend aan de gedachte van het ten behoeve van crediteuren zgn. bekleemde vermogen en de waarborgen die de wet tracht te geven voor de realiteit van de inbreng vooral wanneer deze anders dan in geld plaats vindt, komt het ons vreemd voor dat een toch bepaald niet van subjectieve smetten vrije herwaardering van activa zonder meer tot vergroting van het kapitaal kan leiden.

e. De wat mysterieuze *tweede toelaatbare afwijking* voor de lidstaten van de algemene regel uit art. 29 (waardering tegen historische kosten), waarbij de waardeverschillen weer bij de winst gevoegd moeten worden zodra ze *gerealiseerd* zijn, is gehandhaafd. De redactie in art. 31 lid 1 is weliswaar gewijzigd, maar de materiële inhoud is daardoor o.i. niet beïnvloed. Welke waarderingsgrondslag men hier op het oog heeft blijft even duister als vroeger.

3 In het omvangrijke *art. 33*, dat handelt over de waardering van *vaste*

activa en afschrijvingen zijn meerdere wijzigingen aangebracht.

a. De oude bepaling in lid 1 onder c, waarin de mogelijkheid (niet de plicht) was opgenomen om *vaste activa* buiten de planmatige afschrijvingen om lager te waarderen „om hen op de balans op te voeren tegen de laagste waarde die zij op de balansdatum bezitten” heeft plaats gemaakt voor een nieuwe, waarin deze lagere waardering tot *plicht* wordt verheven, echter onder de *voorwaarde*, dat van „een duurzame waardevermindering” sprake moet zijn. Evenals vroeger ontbreekt enigerlei aanduiding, wat onder deze „laagste waarde” moet worden verstaan.

Het is wel uit te sluiten dat daarmee de liquidatiewaarde bedoeld wordt; de bedrijfswaarde of de indirecte opbrengstwaarde ligt meer voor de hand, vooral nu de „going-concern” veronderstelling uitdrukkelijk in art. 28 is geformuleerd.

b. Ten aanzien van „*deelnemingen en andere financiële vaste activa*” is de oude facultatieve waardering tegen „de laagste waarde die zij op de balansdatum bezitten”, gehandhaafd; wellicht zal hierin nog verandering komen bij de uitwerking van de consolidatie.

c. De bepaling, waarin buitengewone waardecorrecties in verband met *fiscale voorschriften* uitdrukkelijk toegelaten worden, is gehandhaafd. Vroeger bestond echter alleen de plicht het bedrag daarvan in de toelichting te vermelden; thans moeten ook „de daarmee samenhangende latente belastingen” worden vermeld, terwijl ook is toegevoegd, dat een en ander „behoorlijk gemotiveerd” moet worden. Volgens de toelichting is dit geschied „om te voorkomen dat de invloed van het bedrag van deze correcties op de commerciële winst verkeerd wordt beoordeeld”. Het zal er dus om gaan, dat duidelijk blijkt hoe groot de extra „waardecorrectie” is en met hoeveel de verschuldigde belasting daardoor is gedaald. Daar hier juist de mogelijkheid geopend wordt om de vennootschappelijke jaarrekening aan te passen aan de fiscale jaarrekening, wekt het gebruik van de term „latente belastingen” slechts misverstand. Deze moeten immers opgevoerd worden, wanneer de waarde van de activa in de vennootschappelijke balans afwijkt van die in de fiscale balans.

d. Ten aanzien van *zelf geproduceerde activa* was vroeger bepaald, dat een „redelijk deel” van de indirecte produktiekosten *mocht* worden geactiveerd. Thans is deze activering tot *plicht* geworden. Helaas is de motivering van deze wijziging weinig principieel; gezegd wordt slechts dat deze activering steeds meer in de praktijk „als in overeenstemming met de algemene beginselen van een regelmatige boekhouding beschouwd” wordt. Merkwaardigerwijze vinden wij hier de „Grundsätzen ordnungsmässiger Buchführung” terug, hoewel deze in art. 2 plaats hebben moeten maken voor de eis van het getrouwe beeld. Ten aanzien van de vraag, welk deel van de indirecte kosten in deze als een „redelijk deel” is te beschouwen, tast de lezer in het duister. Wellicht zou men kunnen denken aan iets dat lijkt op de „vaste kosten arresten” in ons land. Theoretisch is het zeer goed denkbaar dergelijke activering van vaste indirecte kosten in bepaalde omstandigheden achterwege te laten.

e. De activering van de *rente op vreemd vermogen* is evenals vroeger niet

- verplicht, maar wel toegestaan. De lidstaten behoeven daarvoor, zulks in tegenstelling tot het vroegere ontwerp, niets meer te bepalen. De mogelijkheid om ook de *rente op eigen vermogen* te activeren is geschrapt.
- 4 In art. 36 is voor *vlottende activa* ten aanzien van lagere waardering in verband met fiscale voorschriften hetzelfde voorgeschreven als hierboven onder 3c. voor vaste activa is vermeld.
 - 5 Art. 37, dat o.a. „de last in, first out (Lifo) methode dan wel een daaraan analoge methode” voor de voorraadwaardering toelaat, bevat nu ook de plicht om belangrijke verschillen in balanswaarde ten opzichte van „actuele aanschaffingskosten” in de toelichting te vermelden. Opvallend is, dat in de toelichting gezegd wordt: „Artikel 37 laat de vennootschappen een grote vrijheid bij de keuze van een dergelijke methode”. Men zal dus wel mogen aannemen, dat ook het ijzeren voorraadstelsel en de „dollar value” - variant van het lifostelsel toelaatbaar zijn.

VI. Wijzigingen in de verplichte informatie in de toelichting (art. 41)

- 1 In aanvulling op de plicht om de toegepaste waarderings- en afschrijvingsmethoden te vermelden is in lid 1 bepaald, dat ook de wijze van omrekening en de omrekeningskoers voor vorderingen en schulden in *vreemde valuta* moet worden vermeld.
- 2 Zeer belangrijk is de nieuw ingevoerde plicht om het netto *omzetcijfer*, bedoeld in art. 25, *te specificeren* „naar produktsoorten en categorieën van bedrijvigheid alsmede naar geografische markten”.
Onderstreept moge worden, dat het om een dubbele omzetspecificatie gaat. Daar blijft het echter niet bij: bovendien moet nog wel vermeld worden „voor welk bedrag elk van deze soorten, categorieën en markten *tot het resultaat van het boekjaar heeft bijgedragen*”! Strikt genomen betekent dit, dat drie winst- en verliesrekeningen moeten worden opgesteld:
 - een volgens het indelingsschema van de richtlijn,
 - een naar produktsoorten, categorieën van bedrijvigheid,
 - een naar geografische markten.

Wat moet onder „het resultaat” verstaan worden?

Kijkende naar het indelingsschema: het *netto* resultaat, dat is het resultaat na het in aanmerking nemen van *alle* kosten. De toelichting verschaft hierover geen enkele informatie. Indien de boven gegeven interpretatie juist mocht zijn, dan heeft men de mogelijkheden van de kostenverbijzondering wel grotelijks overschat. Het is wel te wensen, dat alsnog klaarheid geschapen wordt over de vraag, wat bedoeld wordt met „bijdragen tot het resultaat”.

Het is overigens niet ondenkbaar dat de invoering van deze ver strekkende mededelingsplicht gezien moet worden in het licht van het voornemen om geconsolideerde jaarrekeningen verplicht te stellen. Dan worden (waarschijnlijk) geen winst- en verliesrekeningen van dochterondernemingen meer gepubliceerd en juist deze zouden kunnen bijdragen tot het inzicht in omzet en resultaat per produktgroep, categorie van bedrijvigheid en naar afzetgebied.

Voor een goed begrip is het wel nodig in het oog te houden dat deze plicht tot mededeling van de specificatie van de omzet en van het resultaat alleen bestaat voor vennootschappen, die *verplicht* zijn hun omzet te vermelden (art. 42 lid 2). Zoals bekend kunnen de lidstaten bepalen, dat dit niet het geval is voor vennootschappen met

- een balanstotaal < 1.000.000 rekeneenheden
- een netto-omzet < 2.000.000 rekeneenheden
- een aantal werknemers gemiddeld < 100.

- 3 De plicht tot mededeling van de *personeelskosten* is uitgebreid met de reeds onder IV sub 5 genoemde specificatie en met de plicht tot mededeling van „de ontwikkeling van het personeelsbestand”.
- 4 De plicht tot mededeling van het totaal bedrag der *bezoldigingen* van de leden van de organen van bestuur, beheer of toezicht is uitgebreid met de plicht tot vermelding van „reeds bestaande of aangegane pensioenverplichtingen tegenover voormalige leden van genoemde organen. Bovendien is verduidelijkt, dat „deze opgaven globaal voor elke genoemde groep van personen (moet) worden gedaan”.

VII. Wijzigingen in de verplichte informatie in het „jaaroverzicht”

Aan art. 43 is toegevoegd, dat het „jaaroverzicht” (= directieverslag) ook mededelingen moet bevatten omtrent „de werkzaamheden op het gebied van *onderzoek en ontwikkeling* alsmede de daaraan verbonden kosten”. Wellicht is deze verstrekkende plicht pijnlijker voor ondernemingen, die op dit gebied weinig of niets te melden hebben dan voor ondernemingen, die daaraan grote bedragen uitgeven.

VIII. Wijzigingen ten aanzien van de accountantscontrole

- 1 De onzekerheid, of „het verslag van de met controle van de jaarrekening belaste persoon” het gebruikelijke *uitvoerige accountantsrapport* is, is opgeheven door een verwijzing naar art. 60 van een voorstel voor een vijfde richtlijn (art. 44). De toelichting verduidelijkt, dat het in art. 44 bedoelde verslag niet meer is dan „een uittreksel . . .”
- 2 Aan art. 49 lid 1 is een tweede zin toegevoegd, waarin tot uitdrukking is gebracht, dat de met de controle belaste personen eveneens dienen te controleren „of het *jaaroverzicht in overeenstemming is met de jaarrekening* van het boekjaar”. Hiermede is de verantwoordelijkheid van de accountant voor het jaarverslag duidelijk gesteld. In de toelichting wordt daarbij opgemerkt, dat het duidelijk is, „dat de controleur van de jaarrekening er niet met zijn goedkeurende verklaring voor in kan staan dat deze (in het jaarverslag krachtens art. 43 voorkomende) voorspellingen zullen worden bewaarheid”. Merkwaardig is, dat deze belangrijke bepaling is opgenomen in art. 49, dat immers slechts voor de besloten vennootschappen geldt. Slechts via de verwijzing in de toelichting naar art. 43 is een aanknopingspunt te vinden voor de interpretatie, dat deze bepaling ook voor de naamloze vennootschappen zal gelden.

IX. Evaluatie van de wijzigingen

Wanneer wij het geheel overzien, is allereerst op te merken dat de richtlijn uit redactioneel oogpunt belangrijk is verbeterd. Ook in materieel opzicht is dat ongetwijfeld het geval. De belangrijkste verbeteringen zijn:

- 1 de verdringing van de „Grundsätze ordnungsmässiger Buchführung” door de eis van een „true and fair view” (om het in de oorspronkelijke talen te zeggen);
- 2 de erkenning van de betekenis van de geconsolideerde jaarrekening, ook al moet de uitwerking daarvan nog wachten op een toekomstige richtlijn;
- 3 thans is duidelijk gesteld, dat de voorschriften minimum-voorschriften zijn; meer dan de voorgeschreven informatie zal gegeven moeten worden wanneer dit voor een getrouw beeld nodig is; daarbij sluit aan, dat meer vrijheid is gegeven om de vereiste informatie hetzij in de jaarrekening zelf, hetzij in de toelichting te verstrekken;
- 4 de opneming van o.m. het continuïteitspostulaat verschaft het geheel een betere basis;
- 5 de mogelijkheid om de vervangingswaarde toe te passen is iets aantrekkelijker gemaakt, terwijl de lidstaten bovendien de vrijheid hebben gekregen om enigerlei vorm van „inflation accounting” toe te staan;
- 6 aan niet opeisbare (zgn. latente) belastingverplichtingen is gedacht, al is nog altijd lagere waardering op grond van fiscale voorschriften mogelijk.

Zie daar een lijst van belangrijke verbeteringen, die accountants bevrediging zullen schenken. Uitermate belangrijk is voorts de verplichte specificatie van omzet en resultaat (wat met het laatste ook bedoeld moge zijn).

Concluderend komt het ons voor, dat de in de richtlijn aangebrachte wijzigingen op zich zelf een belangrijke stap betekenen op de weg naar harmonisatie van de jaarrekeningen in Europa.